

Szwarc, Andrzej

"Podróże w krajach słowiańskich odbyte", Aleksander Sapieha, przygotowanie do dr., komentarz, wybór ilustracji i map Tadeusz Jabłoński, Wrocław [etc.] 1983 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 76/1, 186

1985

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Aleksander Sapięha, *Podróże w krajach słowiańskich odbyte*, przygotowanie do druku, komentarz, wybór ilustracji i map Tadeusz Jabłoński, *Studia i Rozprawy z Historii Stosunków Jugosłowiańsko-Polskich*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo, Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk—Łódź 1983, s. 336.

Krytyczna edycja zapisków z podróży po Europie środkowo-wschodniej, którą odbył w latach 1804—1805 ks. Aleksander Sapięha, przyrodnik-amator, członek Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, równocześnie zaś współpracownik francuskiego wywiadu, biorący udział w próbach wyzwolenia Polski i południowej Słowiańszczyzny podejmowanych pod egidą Napoleona. Znaczna część jego pamiętnika ukazała się w XIX w.; pozostałe fragmenty opublikowano w oparciu o rękopis przechowywany w zbiorach Bibliotek Akademii Nauk Ukrainkiej SRR we Lwowie.

Sposób ujęcia tematu i kompozycja tekstu pisanego w formie listów mieszczą się całkowicie w konwencji osiemnasto- i dziewiętnastowiecznych opisów podróży. Autor wykazuje zainteresowanie budową geologiczną, szatą roślinną, zabytkami architektury, gospodarką i folklorem zwiedzanych krain. W jego relacji można też znaleźć zapiski dotyczące żeglugi, rybołówstwa, stosunków politycznych itd. Niezależnie od przydatności opracowania Sapięhy dla dziejów wybrzeża dalmatyńskiego (autor podróżował głównie morzem) około 1800 r., stanowi ono też znakomitą ilustrację oświeceniowej mentalności. W opiniach i ocenach autora dostrzec można odbicie poglądów i uprzedzeń typowych dla epoki: krytykę „średniowiecznego barbarzyństwa”, którego dopatrywał się Sapięha także w architekturze, rezerwie i sarkazm wobec duchowieństwa wszystkich wyznań, niezachwianą wiarę w postęp, przekonanie, że sprawiedliwe prawa doprowadzą w przyszłości do szczęścia i dobrobytu opisywanych ludów.

Zwięźle przypisy wydawcy objaśniają nazwy miejscowości, które uległy zmianie i prostują pomyłki autora, szczególnie częste w dygresjach historycznych; skądinąd wiele z nich stanowi świadectwo ówczesnego stanu słowianoznawstwa.

A.S.

Spółeczeństwo polskie i próby wznowienia walki zbrojnej w 1833 roku, red. Włodzimierz A. Dżakow, Stefan Kieniewicz, Fieodosij J. Steblij, Wiktoria Sliwowska, *Polskie ruchy społeczno-polityczne i życie literackie 1832—1855*. *Studia i materiały*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo, Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk—Łódź 1984, s. 801.

Kolejny, trzeci tom polsko-rosyjskiej serii obliczonej na siedem woluminów przynosi kilkanaście rozpraw i kilkadziesiąt tekstów źródłowych. Ukazał się on w kilka lat po opublikowaniu książki W. Dżakowa i A. Nagajewa „Partyzantka Zaliwskiego i jej pogłosy 1833—1835”, napisanej m.in. na podstawie źródeł zamieszczonych w niniejszym wydawnictwie. Dramatyczny epizod polskich walk o niepodległość w pierwszej połowie XIX stulecia zyskał zatem nowoczesną syntezę i obszerną dokumentację.

Zamieszczone na początku tomu studia podzielić można na trzy grupy: przeglądy materiałów źródłowych i historiografii (B. Szostakowicz, D. Kacnelson, F. Ramotowska), rozprawy historyczne (m.in. S. Sokołowska, F. Steblij, W. Zajcew) oraz szkice poświęcone literackim echem wyprawy Zaliwskiego (M. Janion, M. Żmigrodzka, A. Kowalczykowa). W pierwszej z nich znajdujemy m.in. charakterystykę źródeł zaczerpniętych z archiwów radzieckich, przy czym szczególne znaczenie ma informacja o materiałach dotyczących pobytu zaliwiczyców na syberyjskim zesłaniu, przechowywanych w od-